

РІДНА ЗЕМЛЯ І СВІТ ДИТИНСТВА

У ПОЕЗІЯХ ТА НОВЕЛАХ ОМЕЛЯНА КОРОНЧЕВСЬКОГО

Лідія МИРОНЧУК,
учитель СЗШ № 6 м. Львова

Мета: ознайомити школярів із творами земляка О. Корончевського; розширити й поглибити знання учнів про письменників Львівщини; удосконалити вміння працювати з різножанровою літературою, аналізувати твори; розвивати і формувати життєві компетенції учнів; виховувати допитливість, прищеплювати любов і бережливе ставлення до рідної землі, її історії, гордість за талановитих представників малої батьківщини.

Обладнання: портрет О. Корончевського, міні-підручник із його творами.

Випереджувальне завдання: створити міні-підручник для роботи на уроці літератури рідного краю за творчістю О. Корончевського, розмістивши тут матеріали з біографії письменника, його твори та фрагменти їх.

Епіграф. Не забувайте ніколи
 Юних днів хвилювань,
 Як ви слітали у школі
 Віночки сподівань.

О. Корончевський

Перебіг уроку

Мотивація навчальної діяльності.

Учитель. Кожен із вас має на парті міні-підручник, виготовлений нашими власними силами на основі зібраного і досліджуваного матеріалу.

❓ Чи приємно вам тримати в руках результати своєї праці? Чому не поклали ми на парті збірки творів О. Корончевського? *(Це символічно. Бо були часи заборон, цензури. І зараз українська книжка часом виходить друком із великими труднощами.)*

Повідомлення теми й мети уроку.

Учитель. На цьому уроці ми ознайомимося з поезіями та новелами Оме-

ляна Корончевського, тобто з його різножанровими творами для дітей. Будемо читати їх і міркувати над тим, що автор хотів ними сказати, які засоби виразності він застосував для висловлення своїх ідей.

Ознайомлення з біографією письменника.

Слово вчителя про О. Корончевського. Наша земля завжди була багата талантами. Та через те, що Україна довгі роки йшла до незалежності, виборюючи її в тяжких умовах, і досі ми не знаємо про багатьох талановитих людей, які працювали для свого народу. Одним із таких був Омелян Корончевський – педагог, краєзнавець, письменник з роду галицьких учителів-просвітителів.

Народився він у селі Тростянець на Яворівщині 30 серпня 1903 року. У 1913 році закінчив народну школу в Яворові. Навчаючись у гімназії, видавав рукописну газету «Метелик», де розміщував свої вірші й оповідання під псевдонімом Василь Кролик. Під час національно-визвольних змагань 1918 року був у складі студентського взводу. Навчався в Українському таємному університеті, який польська окупаційна влада закрила. Завершив освіту аж 1929 року.

Омелян Корончевський написав цикл оповідань «Земля», більш як десять п'єс, також створював поезії і новели. До Другої світової війни вчителював у школах Львова, Перемишля, Яворова. Після війни відроджував краєзнавчий музей «Яворівщина» і знову працював учителем.

Помер 1984 року, похований у селі Шкло Яворівського району Львівської області.

Робота з міні-підручником.

Прочитання вірша «Поле – море» підготовленим учнем.

Поле – море. Хвилі житні
 Б'ють прибоєм в скелю лісу.
 Вітри – птахи скоролетні
 Піднімають хмар завісу.
 Сонце сяє, вогнем грає
 У стобарвах лук зелених,
 І жар стрілами вдаряє
 В білі стіни хат веселих.
 Дзвенять коси стоголосі
 В руках дужих, замашистих
 І спілітають в довгі коси
 Рунь шовкову, рунь пушисту.
 Поле – море. Житні хвилі
 Заливають маків човни,
 Та втопить вони не в сили
 Цю красу їх невимовну.

Бесіда.

- Уявіть собі цю динамічну картину, спробуйте змалювати її в кольоровій гамі. Які барви будете використовувати?
- До якого виду лірики належить вірш?
- Який настрій викликає поезія? За допомогою яких порівнянь, метафор, епітетів зображено природу? Заповніть таблицю в робочому зошиті.

Порівняння	Епітети	Метафори

Прослуховування поезії «Людського роду земле-прамати...» у виконанні підготовленого учня.

Людського роду земле-прамати,
 Ми твого плоду горішки, зернята.
 Розсіялись всюди, по усій планеті,
 У космічній навіть літаєм ракеті.
 Нам не лякаться глибин океанів,
 Ми заглядаєм в кратери вулканів.
 Нас усюди повно, нам усього треба,
 Ми вже будуєм форпости неба.

А рідну землю ми геть обідрали,
 Що тільки було – все розчухрали.
 Що буде далі, цього не знаєм.
 Пусту комору в нукам лишаєм.

Що буде завтра, нас не обходить.

Хоч привид злиднів по світі бродить.

Бесіда.

- Які проблеми порушує автор у цій поезії? Прокоментуйте їхню актуальність.

Методична ремарка. Учні визначають проблематику твору і занотовують у вигляді схеми, застосовуючи прийом «Групування».

- Чи бережуть люди землю в добу технічного прогресу? Аргументуйте.
- Чи є в наш час є якісь загрози Землі? Наведіть приклади.
- Порівняйте настрої прочитаних поезій. Зробіть висновок про те, що тривожить автора.

Учитель. Послухаймо, як поет розуміє виховання справжньої людини, присвячуючи вірш дітям, вашим ровесникам.

Прочитання поезії вчителем.

У десять років – світ, як мрія,
 Як пісня райдужних казок.
 Дитяче серце, мов лелія,
 Стежки звивисті мандрівок.

У десять років – ми мов квіти
 На клумбах у садівника:
 Пишненько можемо розцвісти,
 Та можем зв'язнути дотла.

Але у нас чудові друзі,
 Рідня у нас хороша є.
 Ми, наче солов'ї у лузі,
 Веселимо гніздо своє.

Ми підемо у зрілі роки,
 Як заповів наш славний рід.
 І на усій землі широкій
 Залишимо свій добрий слід.

Бесіда.

- Чи вдалося авторові передати особливості сприйняття світу 10-річною дитиною?
- Яким він бачить світ дитячими очима?
- Які порівняння використано у творі? Що вони підкреслюють?

• До чого О. Корончевський готує своїх юних читачів?

• Хто допоможе дітям на їхньому життєвому шляху?

• Чи є у вас справжні друзі?

Читання в особах. Прочитайте поезію «Вийшов в поле батько з сином...» в особах (син, батько, автор).

А в т о р: Вийшов в поле батько з сином
Врожай оглядати,
Чи доспіло срібне жито,
Чи пора вже жати.
Пахне хлібом лан широкий,
Жайворон співає,
Шумлять-грають житні хвилі
Від краю до краю.
Блищить радість в очах батька,
Син також радіє.
Буде в хаті хліб, як паска,
В будень і в неділю.
Далі в батька син питає:

С и н: «Скажи мені, тату,
Чом це стебло піднімає
Голову пихату,
А ці чомусь похилились,
Мов тягар їх давить,
Чимсь неначе зажурились,
Що робить не знають?
Чом у житі пророслися
Кукіль, стоколоса,
Навіть будяк голколистий
Виставляє носа?»

А в т о р: Батько стебло пригинає:

Б а т ь к о: «О!!! Це – гордовите!
А там і зерна немає,
Пузирем налите.
Тепер, сину, подивися
На інші стеблини,
Тут у колоску держиться
Зернини зернина.
Не раз в житті так буває,
Нічого скривати,
Дурень вгору піднімає
Голову пихату.

А розумний не шукає
Фіалок на небі,
Він знайде їх на землиці
В діловій потребі.
Не раз трутень пробереться
У робочі лави,
Паразитом добуває
На їх труді слави».

Бесіда.

• Прокоментуйте діалог, що відбувся між батьком і сином.

• Яких людей поважають у народі?

• Яке призначення людини на землі? Дайте якнайвичерпнішу відповідь.

• Яка головна думка цього твору? Кого засуджує автор?

• Якими поет хотів бачити своїх учнів у майбутньому?

• Пригадайте, у яких літературних творах мораль виділено найбільш чітко?

Рефлексія на основі опрацьованих віршів.

Інтерактивна вправа «Мікрофон».

• Які поезії О. Корончевського найбільше вам запам'яталися?

• Озвучте ваші асоціації, зроджені описом поля.

• Поясніть вислів «зв'язок поколінь». Чого навчають вас батьки?

• Що означає любити рідну землю?

У ч и т е л ь. Як педагог Омелян Корончевський вважав, що дітей треба виховувати на власній, а не на чужій історії. У 20–30-х роках ХХ століття західна частина України була під окупацією панської Польщі. Все українське заборонялося, у школах вивчали історію польського народу. Про це читаємо в коротенькій новелі «Шандар».

➤ Пригадайте, що таке новела. Наведіть приклади. Назвіть її основні риси як жанру літератури.

Читання в особах. Прочитайте новелу в особах (хлопчик-пастух Штепанко, співрозмовник, автор).

Шандар

Ліс. Розбрелася череда по зрубі. А пастух сидить на пеньку і читає.

– Добридень, хлопче!

– Слава Йсу!

– Це твоя худоба?

– Ні, газдова.

– А як називаєшся?

– Штепанко.

– Ти, бачу, любиш книжки читати?

– Та де... Але пан вчитель казали: «Не хочеш вік бути пастухом, а великим паном, мусиш читати "гісторію польську"».

І хлопець самовдоволено позирнув на книжку.

– А ти справді хочеш бути великим паном?

– Певно, що хочу. Але вгадайте – ким?

– Старостою, – кажу.

– Е-е. Що там староста.

– Суддею?

– Суддя також не дуже великий пан.

– Адвокатом?

– Ні.

– Єпископом?

– Ані «опускупом».

– Ніяк не вгадаю! – І я здався.

– Шандаром хочу бути! – з повагою відповів Штепанко.

– «Шандаром», – сміюся. – Та ж він мусить слухатися і старости, і судді...

– Та що ви говорите! – перебив Штепанко. – Як прийде шандар в село, то всі тікають від нього, як від дідька. Я сам видів, як шандар бив нашого вїйта по писку. І суддів він не слухає. Неправда. До нашого єгомостя приїхав суддя на вакації, то шандар і його, і самого єгомосця заарештував і гнав пішки до Лютовиськ. Видно, ви не знаєте, що таке шандар...

Штепанко зневажливо кинув на мене оком, заховав книжку за пазуху і побіг за коровами.

Словникова робота. Чи легко сприймається зміст новели? Які слова були вам незрозумілі?

Матеріал для вчителя. У творі вжито слова із селянського побуту: зруб (ви-

рубана ділянка у лісі), череда (стадо корів), газда (господар); а також: шандар (жандарм), вакації (канікули), єгомосць (священик), вїйт (сільський староста).

Бесіда за змістом новели.

• Яким ви уявляєте малого Штепанка? Складіть його словесний портрет.

• Як ви гадаєте, за що шандар заарештував від імені польської влади суддю і священика?

• Чи свідомо обирає Штепанко собі професію?

• Чи задумувалися ви над вибором свого майбутнього фаху?

Учитель. Автора хвилює доля українських дітей тогочасного покоління, особливо сільської бідноти. Чим же переймається маленький хлопчик Гриньо, герой наступної новели?

Читання фрагмента твору ланцюжком.**Розбита миска**

Сидить Гриньо на порозі, дивиться на розбиту миску. Плаче, гірко плаче, п'ястками очі витираючи. Глядить на розбиту миску, що розкололася надвоє і лежить перед порогом, наче крила підбитої гуски.

А що то за миска була! Чого тільки мама в ній не робила!

І картоплю сполоче, й на пироги замісить, і насипле квасу або киселю в неї. Гриньо хапає тоді дерев'яну ложку, лівою рукою спирається об стіл і жде, поки мама миску поставить. А тоді – як зачерпне, як зачерпне!

І він розбив цю миску... сам не знає – як... Виходила мама вранці на роботу, наказувала Грицеві пильнувати курчат, щоб шуліка не піймав.

Гриньо сів на порозі, дивиться на сусідню стайню. Там – бузьки.

– І великі ж то птахи! – гадає собі. – А дзьобами б'ють, як баби терницями. Кажуть, що бузько може підпалити хату. Ковалів Федьо скинув був гніздо – то-то бузьки підняли шум. Кружляли над двором, кружляли, а далі полетіли в поле. А вернулися з головнями в дзьобах і під стріху поклали.

Якби не стара Ковалиха, що побачила і за-
лементувала, – всі будинки погоріли б.
Але звідки вони візьмуть нову миску?

Ех, якби ще тато жили. Не плакав би
Гриньо над розбитою мискою – тато здроту-
вав би її до купи...

Словникова робота. Шуліка (хи-
жий птах), стайня (приміщення для ху-
доби), терниця (дерев'яний пристрій для
отримання пряжі з льону), бузьки (леле-
ки), головня (тліюче поліно), стріха (по-
крівля з соломи), здротувати (скріпити
дротом).

Бесіда за змістом новели.

• Чому малий Гриньо залишався вдома
сам?

- Як він допомагав мамі?
- У яких умовах жила ця дитина?
- Чи співчуваєте ви хлопчикові?

Підумок уроку.

Учитель. Людина починається з
дитинства. Воно має бути щасливим.
З роду в рід, із покоління в покоління
дорослі передають дітям свій життєвий
досвід, національні цінності, любов до
рідної землі, бережливе ставлення до
неї. Про це говорить у своїх творах Оме-
лян Корончевський.

Бесіда.

- Які твори письменника-земляка
запам'яталися вам найбільше?
- Чи задоволені ви своєю дослідницькою
роботою?
- Якими знаннями тепер ми можемо по-
ділитися з іншими?
- Чи навчилися відчувати настрої твор-
рів?
- Оцініть самостійно свою роботу з ви-
разного читання.

🏠 Напишіть власне закінчення новели
«Розбита миска».